

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı: 1990/28

Karar Sayısı: 1991/11

Karar Günü: 2.5.1991

R.G. Tarih-Sayı :16.10.1991-21023

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Balıkesir İş Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU: 17.7.1964 günlü, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 26. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'nın 10. ve 60. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

Davacı Sosyal Sigortalar Kurumu vekili tarafından 9.2.1990 günlü başvuru ile açılan davada; davalıların demir haddehanesinde çalışan sigortalı işçinin uğradığı iş kazası nedeniyle sigortalıya ödenen sürekli işgörmelik geliri ile hastane masraflarının peşin sermaye değerlerinin ceza davasında saptanan kusuru oranında davalı işverenlerden rücu, ortaklaşa ve zincirleme biçimde alınmasına karar verilmesi istenmiştir.

Davalılar vekili, olayda uygulanma durumunda olan 506 sayılı Yasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüş, yerel İş Mahkemesi, davacı vekilinin aksine görüşüne karşın, bu savın ciddi olduğu kanısına vararak, Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddeleri uyarınca, anılan kuralın iptali istemiyle 7.6.1990 günlü kararıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenilen Yasa Kuralı:

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun iptali istenilen fıkrayı da içeren, "İşverenin sorumluluğu" başlıklı 26. maddesi şöyledir:

"Madde 26.- İş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kastı veya işçilerin sağlığını koruma ve işgüvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi veya suç sayılabilir bir hareketi sonucu olmuşsa, Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarları ile gelir bağlanırsa bu gelirlerinin 22 nci maddede belirtilen tarifeye göre hesaplanacak sermaye değerleri toplamı sigortalı veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarlarla sınırlı olmak üzere Kurumca işverene ödettilir.

İş kazası veya meslek hastalığı, 3 üncü bir kişinin kasıt veya kusuru yüzünden olmuşsa, Kurumca bütün sigorta yardımları yapılmakla beraber zarara sebep olan 3 üncü kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir.

Ancak; iş kazası veya meslek hastalıkları sonucu ölümlerde bu Kanun uyarınca hak sahiplerine yapılacak her türlü yardım ve ödemeler için, iş kazası veya meslek hastalığının

meydana gelmesinde kasdı veya kusuru bulunup da aynı iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine Kurumca rücu edilemez."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları :

1. "Madde 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

2. "Madde 60.- Herkes, sosyal güvenlik hakkında sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İctüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Güven DİNÇER'in katılmalarıyla, 11.9.1990 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyadaki eksiklik giderildiğinden işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen Yasa kuralı ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereğı görüşölüp düşünölüdü:

A. Sınırlama Sorunu:

Esas inceleme evresinde öncelikle sınırlama sorunu üzerinde durulması gerekmiştir.

İtiraz yoluna başvuran İş Mahkemesi, davacının Anayasa'ya aykırılık savının ciddi olduğu kanısına vararak 506 sayılı Yasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasının iptali istemini içeren kararında, konunun özelliğıyle ilgili bir açıklamada bulunmamış, sınırlama yapmamıştır.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kutulusu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddeleri, mahkemelerin itiraz yoluna başvurmalarının bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları yasa kurallarıyla sınırlı olmasının' öngörmüştür.

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu dava, 506 sayılı Yasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasının uygulanmasından doğan bir uyuşmazlığa ilişkindir. Buna göre, iş kazası ve meslek hastalığından ötürü Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından sigortalı veya hak sahibi kimselerine yapılan ve ilerde yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin ve gelir bağlanmışsa, bunun sermaye değerleri toplamının belirli koşulların oluşması durumunda işverene rücu ödettirilmesi hükme bağlanmış, işverenin sorumluluğı da çeşitli yönleriyle sınırlanmıştır.

İtiraza konu olayda, işverenin işçilerin sağlığı nı koruma ve işgüvenliği tüzüğüne aykırı ve 6/8 oranındaki kusurlu davranışı sonucunda iş kazasına uğrayan ve kendine çeşitli giderler yapılarak sürekli iş görmezlik geliri bağlanan bir işçi için yapılan tüm giderler Sosyal Sigortalar Kurumu'nca, işverenden geri istenmekte olup, açılan dava, yapılan giderlerin ödettilrilmesine ilişkin ilk rücu davasıdır.

İtiraz yoluna başvuran, mahkeme, bakmakta olduğı davada Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesinin, birinci fıkrasının, iş kazası ile ilgili kuralları gözönüne alarak, iş kazasına ve bu kazanın işverenin işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi sonucu olması nedeniyle yapılan giderlerin tutarlarının ödettilrilmesine ilişkin kuralları uygulama durumundadır.

Mahkeme'nin, anılan maddedeki meslek hastalığı, işverenin kastı veya suç sayılabilir hareketi ile yapılacak giderlerle ilerde söz konusu olabilecek artışlarla ilgili kuralları uygulaması - söz konusu değildir.

Bu bakımdan başvuran mahkemenin bakmakta olduğı davada uygulayacağı itiraz konusu kurallara ilişkin esas inceleme, Yasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi sonucu iş kazasına yol açan işverene, sigortalıya yapılan her türlü giderin Kurumca ödettilrilmesi" açısından sınırlı olarak yapılması gerekmektedir.

B. İtiraz Konusu Kuralın Konuluş Amacı, Kapsamı ve İşverenin Hukuksal* Sorumluluğı:

Sosyal Sigortalar Yasası'nın "İşverenin sorumluluğı" başlıklı 26. maddesi, iş kazası ya da meslek hastalığı sonucu Kurum'un sigortalıya, sigortalı ölmüşse hak sahibi kimselerine yapmış ve ileride yapacağı giderler ile bağlamış bulunduğı gelirlerin sermaye tutarını, bu ödemelere neden olan kişilere ödettilirme hakkını öngörmekte ve koşulları belirlemektedir.

Kurum'un işveren ve üçüncü kişilere başvurma hakkı, ilk kez 4772 sayılı "İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Hakkında Kanun"un 37- maddesiyle düzenlenmiş, 5564 ve 6917 sayılı Yasalarla değişikliğe" uğramış, 506 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesiyle 26. madde olarak getirilmiş, bu maddenin birinci fıkrası 20.6.1987 günlü, 3395 sayılı Yasa'nın 2. maddesiyle değiştirilmiştir. Bu değişiklikle fıkranın özü, öğeleri, tüm düzenlemesi eskisi gibi korunmuş, yalnızca rücu tazminata sınır getirilmiştir.

İşverenin Sosyal Sigortalar Kurumu karşısındaki sorumluluğunu düzenleyen itiraz konusu kural, Kurum'un iş kazası ya da meslek hastalığına uğrayan sigortalı için yaptığı giderleri sigortalının zarara uğramasına neden olanlardan rücu yoluyla geri isteyebilme hakkı, Kurum'un sigortalıya yardım yapma ödevi dolayısıyla malvarlığında meydana gelen eksilmeyi kısmen ve tümüyle giderme olanağı sağlar. Öte yandan zararı ödemek zorunda bulunan kişilerin, bundan böyle sigortalının sağlığını ve can güvenliğini korumak yönünden daha çok özen göstermesi sağlanmış, iş kazası ve meslek hastalıklarının meydana gelmesi önlenmiş olur.

İtiraz konusuna ilişkin kuralda, hukuksal yönden öncelikli bulunan insanı ve insan sağlığını korumak, zarar gelmesini önlemek amacı başta gelmektedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sigortalıya ve hak sahiplerine yaptığı yardımlar dolayısıyla işverene başvurusu rücu hakkını kullanmaya yönelik olup, Kurum'un işverene

başvurma hakkı, yasal ardıllık (kanuni halefiyet) tır. Bunu ödeyen kişi, ödediği borç oranında alacaklının yerine geçmektedir. Bu yönüyle ardıllık, basit bir rücu hakkına oranla daha geniş olanaklar sağlar. Rücu hakkı, ifa ile ortadan kalkan alacaktan bağımsız, ayrı bir haktır. Ardıllık ise alacağın ifa ile sona ermeyip üçüncü kişiye geçmesi anlamına gelir. Basit rücu hakkına sahip olan kimse, alacaklıya ait imtiyazlardan, yetkilerden ve fer'i haklardan yararlanamaz. Buna karşılık yasal ardıllıkta alacak hakkına bağlı olarak alacaklının sahip bulunduğu ayrıcalıklar, yetkiler ve ikinci (fer'i) haklar, ödemede bulunana* geçmektedir.

Yasal ardıllık ilkesi, işverenin Kutum karşısındaki sorumluluğunun sınırlarını da belirler. Kurum'un ödettirme hakkının en üst sınırı, sigortalının ve onun hak sahibi kimselerinin sorumlulardan isteyebileceği miktar olup, davalı, kazaya uğrayan sigortalı, ölümü halinde hak sahibi kimselerine karşı olağan biçimde sorumlu bulunduğu miktarın üstünde bir meblağ ödemek zorunda değildir.

İşverenin Kurum'a karşı sorumluluğu, Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında belirlenen eylem ve davranışlarla sınırlandırılmıştır.

Buna göre, Kurum'un sigortalı veya onun hak sahiplerine yaptığı ödemeler nedeniyle işverene başvurulabilmesi, iş kazasının veya meslek hastalığının iş verenin hasta veya işçilerinin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranışı veya suç sayılabilir bir hareketi sonucu olması koşullarına bağlıdır.

İşverenin, iş kazasının işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranışı sonucu meydana gelmiş bulunması durumunda sorumlu olması kuralında sözü edilen "mevzuat" teriminin, yasa, tüzük, kararname ve yönetmelikleri de içerdiği kuşkusuzdur. Mevzuat hükümlerinin başında 1475 sayılı İş Yasası'nın "İşçi Sağlığı ve İşgüvenliği" başlığını taşıyan 5. bölümünde yer alan hükümlerle bunlara dayanılarak çıkarılan tüzük ve yönetmelikler gelmektedir.

Kurum'un iş kazasına uğrayan sigortalıya, ölümü durumunda onun hak sahiplerine yaptığı sosyal sigorta yardımlarının neler olduğu ve nasıl yapılacağı Sosyal Sigortalar Yasası'nın 12., 13. ve 14. maddelerinde belirlenmiştir.

Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarları ile gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22. maddede belirtilen tarife göre hesaplanacak sermaye değerleri toplamı, sigortalı ya da hak sahibi kimselerin işvereninden sorumlu bulunduğu miktarlarla sınırlı olmak üzere ödettirilebilmesi için iş mahkemesine Kurum tarafından açılacak rücu davası ile istenebilecektir.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun rücu hakkı konusunda uygulamada yerleşmiş ilkeler şöyledir:

Rücu davası, ancak iş kazası ve meslek hastalığı dolayısıyla yapılan Kurum giderleri için açılabilir.

Ardıllık "halefiyet" ilkesi, zarara neden olan işveren veya üçüncü kişinin sigortalı karşısındaki durumunun, Kurum'un rücu hakkı nedeniyle ağırlaşmasını gerektirmez. Yalnızca Kurum'un ödettirme hakkının en üst sınırı sigortalının ve onun hak sahiplerinin sorumlulardan isteyebileceği miktardır.

İşverence, sigortalıya ya da ölümü halinde hak sahiplerine daha önce ödenmiş maddi tazminat varsa bunların, Kurum'un rücu davasında islediği miktarlardan düşülmesi gerekir. Ancak ardıllık ilkesi üçüncü kişilerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalarla geçersiz kılınamaz. Ayrıca, zarar gören sigortalının işvereni ibra etmesi 506 sayılı Yasa açısından Kurum'un işverene rücu hakkını ortadan kaldırmaz.

Kurum, sigortalı ya da onun hak sahiplerine yaptığı giderler toplamını kusurları oranında işverenden veya üçüncü kişiden isteyebilir. Birlikte (müterafik) sorumluluk esasları rücu davalarında da geçerlidir.

İş kazasının oluşmasında sigortalının yüzde yüz kusuru varsa işverenin kurum giderlerinden sorumlu tutulmaması gerekir. Çünkü kaza olayı ile görülen iş arasındaki, uygun nedensellik (illiyet) bağı sona ermiş bulunmaktadır.

İş kazasına uğrayan sigortalı ya da hak sahiplerinin işveren aleyhine açtıkları tazminat davasında verilen bilirkişi raporundaki sorumluluk durumu ve kusur oranı kesinleşmiş olması şartıyla, Kurum'un işveren aleyhine açtığı ı ucu davasında bağlayıcı nitelik taşır. Kurum, kusur oranının yeniden saptanmasını isteyemez. Ancak, Borçlar Yasası'nın 53. maddesi hükmü uyarınca, aynı işkazaı dolayısıyla ceza mahkemelerinde verilen kusur durumuna ve beraata ilişkin kararlar Kurum'un açtığı rücu davalarında hukuk hakimini bağlamaz, ceza mahkemesinin ilâmında saptanan olgular hukuk hâkimini bağlayacaktır.

Kurum'un zarardan sorumlu olanlar aleyhine açacağı rücu davaları, sigortalının bu kişilere açacağı davaların zamanaşımı sürelerine bağlıdır. Rücu davalarında faiz de istenebilir. Faizin başlangıcı, tazminat borcunu doğuran olayın gerçekleştiği yani Kurum'ca ilgisine ödemenin yapıldığı tarihtir. Yasal ardıllıkla alacaklının yerine geçene söz konusu olduğundan, Kurum, yani alacağı devralan, devraldığı tarihteki duruma göre alacaklı yerine geçer. Bu tür davalarda faizin yapılmış giderler için ödeme tarihinden, bağlanmış gelirler için de tahsisin onay tarihinden itibaren yürütülmesi Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarındandır.

C. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu:

İtirazda bulunan mahkeme, Anayasa'ya aykırılık savının dayandığı gerekçeler olarak eşitlik ve sosyal güvenlik ilkelerinden söz etmiş bulunduğundan sorun ve konu temelde Anayasa'nın 10. ve 60. maddelerini ilgilendirmekte olup, inceleme sınırlama kararı uyarınca yapılacaktır. Esasen, 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi, ilgililerin ileri sürdükleri gerekçelere dayanmak zorunda olmayıp, istemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçelerle de karar verebilir.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesinin birinci fıkrasının tümünün ve bazı hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek, değişik tarihlerde üç kez Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmiş, açılan iptal davaları sonunda: Esas: 1972/2, Karar: 1972/28 sayılı, 23.5.1972 günlü, Esas: 1975/ 198, Karar : 1976/ 18 sayılı, 18.3.1976 günlü ve Esas: 1982/4, Karar: 1983/17 sayılı 20.12.1983 günlü kararlarıyla itiraz konusu hükmün Anayasa'ya uygun bulunduğu sonucuna varılarak istemler reddedilmiştir.

1. Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden inceleme:

Yerel Mahkeme, davada uygulayacağı 26. maddenin birinci fıkrasının, sigorta primini ödeyen işverenin, riskini sosyal güvenlik kurumuna devretmiş olmakla yalnızca kastından

dolayı sorumlu olması gerekeceğinden, Kurum'un sigortalı ya da hak sahiplerine yaptığı ödemeyi, yeniden yüklenme durumunda kalmasının, ikinci fıkrada düzenlenen kurallara göre prim ödemediği halde benzer biçimde sorumlu tutulan üçüncü kişilerle eşitsizliğe yol açmak suretiyle anayasal eşitlik kuralına aykırı olduğu görüşüne dayanmaktadır.

Anayasa'nın "Kanın önünde eşitlik" başlıklı 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesi, Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında "... yasa önünde eşitlik herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ayrılığı gözetilmesi ve bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılması Anayasa katında geçerli görülemez. Bu mutlak yasak, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Kimi yurttaşların haklı bir nedene dayandırılarak değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlamadaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamalar] gerekli kılabilir. Özellikler, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, ayrı düzenlemeyi aykırı değil geçerli kılar. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, eylemli değil, hukuksal eşitliktir. Aynı- hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik çiğnenmiş olmaz. Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, yasalara konulan kurallarla değişik uygulamalar yapılamaz. Durumlardaki değişikliğin doğurduğu zorunluluklar, kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesi durumunda Anayasa'nın eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz. O halde, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarına göre, eşitliği bozduğu iddia edilen kural haklı bir nedene dayanmakta veya kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmuş ise bu kuralın eşitlik ilkesini zedelediğinden söz edilemez." biçiminde değerlendirilmiştir.

Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve işverenin sorumluluk koşullarından birinin gerçekleşmesi durumunda, işveren Kurum'a karşı doğrudan doğruya sorumludur. Ancak kimi durumlarda işverenin dolaylı olarak yanında çalıştırdığı kişinin eyleminden sorumluluğu da söz konusu olabilecektir. Yasa'nın 26. maddesinin ikinci fıkrası ile "iş kazası veya meslek hastalığı, üçüncü bir kişinin kasıt ve kusuru yüzünden olmuşsa, kurumca bütün sigorta yardımları yapılmakta beraber zarara sebep olan üçüncü kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edileceği" hüküm altına alınmıştır.

Üçüncü kişinin Sosyal Sigortalar Kurumu karşısında sorumlu tutulabilmesi için iş kazası veya meslek hastalığının bu üçüncü kişinin kasıt veya ihmali yüzünden meydana gelmiş olması gerekmektedir. Sosyal riskler toplumun kendilerine özel bir önem verdiği ve kişinin bunların zararlı etkilerinden kurtarılmasını istediği risklerdir. Anayasa'nın, bireylerin gelecekte karşılaşacağı sosyal riskler karşısında yoksulluğa düşmemeleri için bunlara asgari ölçülerde bir yaşam düzeyi amaçladığı ve bunu bir hak olarak benimsediği tartışmasızdır. Bu amaç, sosyal sigorta kuruluşlarınca, kendi kuralları çerçevesinde yerine getirilir. Bu kuruluşlar, anayasal görevlerini yapabilmek için, önceden gelir (prim) elde etmek ve bu gelirleri finansman yöntemlerine göre değerlendirmek, sonuçta risklerle karşılaşanlara kendi ilkelerine göre dağıtmak ve diğer görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Sosyal sigorta kuruluşları görev ve yükümlülüklerini yerine getirmek için zorunlu olarak sosyal sigorta hukukunun temel ilkelerini uygularlar.

Sigortalının iş kazasına uğramasına kusuru ile neden olan üçüncü kişiler, sigortalının işvereni gibi prim ödemedikleri halde, prim ödeyen işverenlere, sigortalıya ödemedi bulunan Kurum'un rücu hakkının bulunması kuralının eşitliği bozduğu söylenemez.

İş kazasının, işçilerin sağlığını koruma ve işgüvenliğiyle ilgili kurallara aykırı davranış sonucu meydana gelmesi durumunda işverenin veya kusurlu üçüncü kişinin zarardan sorumlu tutulmaları gereklidir. Kuşkusuz anılan "ilgili kurallar" çevresinde İş Yasası'nın 73. maddesinde işveren işçilerin sağlığını ve işgüvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu konudaki koşulları, araçları noksansız bulundurmakla yükümlü tutulmuştur. İşveren, sağlık ve güvenlik yönünden gerekli önlemleri almak zorundadır. Bu konuda olanakların yetersizliği, özellikle önlemin gerektirdiği parasal fedakârlıkların ağırlığı, kötü alışkanlıklar ve iş gelenekleri önlem alma yükümünü kaldırmaz. Kişilerin kutsal olan can ve sağlığının korunması en önemli bir ödev olarak Anayasakoyucu tarafından devlete verilmiş olup, Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesi de bu amaca yönelik bir düzenlemedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu, tüzelkişiliğe sahip, kendi Yasasındaki hükümler dışında özel hukuk hükümlerine bağlı bulunan mali, idari bakımdan özerk bir kuruluştur. Kaynakları işçi ve işverenden alınan ikili prim sistemiyle sağlanmaktadır. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun malvarlığı ve gelirleri, sosyal sigortalardan yararlananlara ayrılmış olmasına karşın, Kurum'un geliri devlet geliri, malı devlet malı ve kendisi de devlet Kurumu'dur. Sosyal sigorta kuruluşları, devletin yönetimi ve denetimi altında olup, devlet, sosyal sigortaların gerektirdiği mevzuatın hazırlanması ve bunların günün gereksinimlerine göre Kurum'un mali yapısının güçlü tutulmasından sorumludur.

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sigortalıya ve hak sahiplerine yaptığı ödeme bir yasa hükmüne dayandığı gibi Yasa, bu ödeme nedeniyle Kurum'un işverene ya da üçüncü kişilere başvurabilmesini kabul etmiştir. Bu yolla sigortalıya yapılan sağlık ve parasal yardımların Kurum'un malvarlığında meydana getirdiği eksilmenin kısmen ya da tümüyle giderilmesi sağlanmış olmakta ve işveren ile vekili arasında Kurum'un rücu hakkını kullanma yönünden bir ayrıcalık doğmamaktadır.

Öte yandan, Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu açıkça öngörülmüştür. Sosyal devlet, toplumdaki güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği ve toplum dengesini sağlamakla yükümlü devlettir.

Sonuç olarak, mahkemenin, Yasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrası kuralının, maddenin ikinci fıkradaki hükme göre de eşitsizlik yaratarak Anayasa'nın 10. maddesine aykırı düştüğü düşüncesi yerinde- bulunmamıştır. Çünkü işveren, Sosyal Sigortalar Kurumu'na prim. ödediği için onun Kurum'a karşı sigorta mevzuatına göre daha hafif sorumlu tutulması da daha önce prim ödemiş bulunmayan üçüncü kişinin ise genel kurallara göre daha ağır biçimde sorumlu olması da doğaldır ve işveren yararına olan bu durum haklı bit nedene dayanmaktadır. Bu düzenleme ile hukuka aykırılık giderilmekte, sigortalı çalışanlara daha iyi güvenlik olanakları kazandırmaya yönelik Kurum'un mali kaynaklarında eksilme giderilmiş olmaktadır.

Yukarda açıklandığı üzere itiraz konusu kural, Anayasa'nın 10. maddesine aykırı görülmemiştir.

2. Anayasa'nın 60. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın "Sosyal güvenlik hakkı" başlıklı 60. maddesinin birinci fıkrasında, "Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir." İkinci fıkrasında da "Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar." denilmektedir.

Bu kural bireylere yaşlılık, hastalık, kaza, ölüm ve malûllük gibi sosyal riskler karşısında asgari ölçüde bir yaşam düzeyi sağlama amacını gerçekleştirmeye yöneliktir. Maddenin ikinci fıkrasında bu görevin Devlet tarafından oluşturulacak kuruluşlar yoluyla yerine getirileceğı öngörülmüştür. Bu zorunluluk, madde gerekçesinde; "Sosyal güvenlik hakkı çalışanların yarım ve güvencesidir. Devlet, esasen gerekli teşkilâtı kurmuştur. Maddede kurulması öngörülen teşkilâtın modernleştirilmesini rasyonel çalışmasını sağlamak, Devlet tarafından gerçekleştirilecektir." biçiminde belirtilmektedir.

Çağdaş uygarlığın simgesi olarak tüm toplumların benimsediğı ve evrensellik kazanmış sosyal güvenlik kavramı, özde bireyin karşılaşacağı ve yaşamı için tehlikeli olaylara karşı bir güvence arayışının ürünüdür. Tehlikeyle karşılaşan ve yoksulluğa düşen bireye, asgari bil güvence sağlamak sosyal güvenliğin temel amacıdır. Günümüzde, uygulama alanının genişlediğini gördüğümüz, sosyal güvenlik politikalarının temelini, sosyal risklerin, bireyler üzerindeki etkilerini gösterme çabaları oluşturmaktadır.

Sosyal güvenlik kavramı, kişileri, gelirleri ne olursa olsun belli sayıdaki risklere karşı ekonomik güvence sağlama görevine sahip bir kurum ve kurumlar topluluğudur.

Anayasa'nın 60. maddesinin ikinci fıkrasında sosyal güvenlik alanında, Devlete gerekli önlemleri alma görevi yüklenmiş, 65. maddesinde ise, bu yükümlülüğün sınırları belirtilerek, sosyal güvenlik konusunda, ancak Devletin ekonomik ve mali kaynakları ölçüsünde ve ekonomik kararlılığın bozulmaması koşuluyla önlem alma yükümlülüğü verilmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu, ülkemizde sosyal güvenliğı sağlayan kurumların başında gelir. Kurum, yasaların yüklediğı toplumsal sigorta işlerini yürütmekle ödevli bir örgüt olup çalışmaları, özel sigortalarda olduğu gibi belli çevreli değil, Türk toplumunun içinde günden güne genişleyen işçi topluluğı ile işverenleri ilgilendirir. Kurum, Anayasa'nın 60. maddesinin tüm yurttaşlar yararına Devlete yüklediğı sosyal güvenlik hakkını sağlama ödevini, yurttaşlardan bir bölümü yönünden yerine getirmek ve yine Anayasa'nın 49. maddesinin ikinci fıkrasındaki, Devlete çalışma hayatı ve çalışanlar yararına yüklenen ödevlerin gereklerinden bir bölümünü gerçekleştirmek üzere kurulmuştur.

Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca, sosyal devlet, vatandaşların sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlamakla kendini görevli sayan devlettir. Anayasa'nın 5. maddesinde de, "... kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve Manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışma"nın Devletin temel amaç ve görevleri arasında olduğu sayılmıştır.

Sosyal Sigortalar Yasası'nın 26. maddesinin itiraz konusu birinci fıkrasında Sosyal Sigortalar Kurumu'nun zarar sorumlusu işverene rücu edebilmesi için, zararın işverenin "işçi sağlığı ve işgüvenliğı kurallarına" uymamış olması sonucu doğması koşulu aranmaktadır. Böylece, işveren, işçi sağlığı ve işgüvenliğini duyarlıkla koruma durumunda tutularak, işçilerin yaşamlarına ya da sağlıklarına zarar gelmesini engelleyen önlemleri almaya zorlanmaktadır.

Anayasa'nın 5., 17. ve 56. maddelerinde öngörülen kuralların dayandığı temel ilkenin, kişinin Devletçe her türlü zarardan korunması ilkesinin gereği olduğu tartışmasızdır. Aslında tüm devletlerin ilk görevi, kişilerin sağlıklarını özellikle başka kişiler yüzünden doğacak her tehlikeden korumaktır. Devletler, bu ödevlerini hukuk alanında ceza ya da tazminat gibi yaptırımlarla yerine getirmektedirler.

Kimi işverenlerin ceza yaptırımları karşısında yeterince duyarlı davranmayıp iş sağlığı ve işgüvenliğine ilişkin ilkel önlemleri bile savsakladıkları, ilgili yönetimlerce yapılan denetimlerin bu konuda etkili olmadığı gerçeği gözönüne alındığında incelenen kuralın, işçilerin sağlığının etkili ve sonuç alıcı biçimde korunması ereğini gerçekleştirmeye yönelik olması bakımından, Anayasa'nın yukarıda anılan ilkelerinin doğrultusunda bulunduğu açıktır.

incelenen kural işveren üzerinde etkili olur ve işveren titizlikle gerekli önlemleri alır da işçiler bu önlemler sonucu ölümden, hastalık ve sakatlıktan korunmuş olurlarsa, toplum her yönden büyük yararlar sağlayacaktır. Söz konusu kural işveren üzerinde etkisiz kalır da, işçi hastalanır, sakatlanır ya da ölürse o zaman Sosyal Sigortalar Kurumu hak sahiplerine gelir bağlayıp, dava sonunda gerekli parayı işverenden alarak gücünü korumuş ve böylece sigortadan yararlananlar topluluğuna karşı borçlarını eksiksiz ve kolayca yerine getirerek işçilere yeterince yarar sağlanmış olur.

Anayasa'nın 2., 49. ve 60. maddeleri kuralları, işçilerin ve onların güvenliğini sağlayacak olan Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yararının üstün tutulmasını gerekli kılmaktadır.

Sosyal sigorta sisteminde işverenin prim ödemiş olması nedeniyle, Kurum'un ondan herhangi bir biçimde tazminat isteyemeyeceği ileri sürülemez; çünkü hiç kimse kendi kasdı veya kusuru ile başkasının hasta, sakat olması ya da ölmesi sonucunda doğan zararlara karşı sigorta yoluna başvurarak kendisini bu zararlardan dolayı tazminat ödeme sorunu dışında tutamaz. Böyle bir tutum, sosyal sigorta ilkelerine ve sigorta ilişkisinin niteliğine aykırı düşer. Akçalı sorumluluğunu sigorta primi ödeyerek karşılayan işverenin, işçinin canına ya da sağlığına zarar gelmesini önleme ödevinden kaçınması gibi bu sonuç doğurur. Böyle bir uygulama da yukarıda' açıklanan Anayasa kurallarıyla çelişir.

Kimi batı ülkelerinin, kendilerine özgü koşullarından kaynaklanan "rücu etmeyi yalnızca kasıt halinde tanıyan" uygulamaları ülkemiz koşulları ve sosyal güvenlik anlayışıyla bağdaşamaz, işverene ödettirilen giderler dışında gelirin sermaye değeri, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun zenginleşmesi sonucunu her zaman doğurmaz. Zira birçok olayda kendisine gelir bağlanan kişinin söz konusu gelirin değerinin hesaplanması sırasında kabul edilenlerden daha uzun yaşaması ya da bağlanan gelirden yasa ile yapılan değişiklikler nedeniyle büyük artmalar olması gibi durumlar Sosyal Sigortalar Kurumu'nu aldığı primleri ve sermaye değeri biçimindeki tazminatı çok aşan ödemeler yapmak zorunda bırakabileceği de bir gerçektir.

İtiraz konusu kuralın uygulanmasıyla işçi sağlığı ve işgüvenliği kurallarına uymamış işverene getirilen yükümlülük, Anayasa'nın sosyal güvenlik ilkelerinin ve Devlete verilmiş görevlerin yerine getirilmesini sağlamış olacaktır.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 60. maddesine aykırı bir yönü yoktur. Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın öbür kurallarına da aykırılığı saptanmayan inceleme konusu kurala ilişkin iptal isteminin reddine karar verilmelidir.

Güven DİNÇER bu görüşlere katılmamıştır.

VI- SONUÇ:

A. 17.7.1964 günlü, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 26. maddesinin birinci fıkrasına yönelik itiraza ilişkin esas incelemenin "İşçilerin sağlığını koruma ve işgüvenliğiyle ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi sonucu iş kazasına yol açan işverene, sigortalıya yapılan her türlü giderin Kurumca ödettirilmesi" yönünden yapılmasına OYBİRLİĞİYLE;

B. Sınırlama kararı uyarınca incelenen yukarıda belirtilen fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE; Güven DİNÇER'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

2.5.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
Oğuz AKDOĞANLI	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Güven DİNÇER
Üye		Üye
Samia AKBULUT		Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre, iş kazası ve meslek hastalığı primi münhasıran işveren tarafından ödenmektedir.

Sosyal Sigorta ülkemizde sözleşmeyle değil, yasalarla ve yasal ölçülerle kurulmuş bir sistem olup kamu gücüyle düzenlenmiştir. Sosyal Sigortalar Kanunu'nda sigortanın kapsamı, sigorta primi ve karşılanan risk belirlenmiştir. Sistemin diğer bir önemli özelliği de mecburi olmasıdır.

Sosyal Sigortanın özel sigortadan farklı olması sigortanın temel özelliği ve kuruluş nedeni olan risk karşılaması işlevini kaldırmaz. Sosyal güvenliğin devletçe düzenlendiği ve sağlandığı bir sistemde sosyal riskin de bu sistem tarafından karşılanması gerekir. Risk karşılamayan ve yalnız prim tahsil eden bir sistem, adı sigorta da olsa özel kişilere ait kaynaklara yasa yoluyla karşılıksız el koymadır.

Diğer taraftan modern toplumun ulaştığı bilimsel düzey ve ileri teknolojik uygulamalar iş kazaları ve meslek hastalıklarına yeni boyutlar getirmiştir. Yeni teknolojiler, iş kazaları ve meslek hastalıkları konusunda yeni iş güvenliği sorunlarını ortaya çıkarmıştır.

Teknolojik gelişme sonucunda işletmelerdeki makine parkı ve çeşitli donanımlar, ekonomik ölçüleri aşan nispette teknolojik aşınmaya uğramaktadır. Teknolojik değişme, iş kazaları ve meslek hastalıkları konusunda "işverenin iş güvenliği ve ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi" kavramını alabildiğine genişletmiştir. Ülkemizde teknik öğretim kurumları da dahil olmak üzere ve pek çok üretim dalında kullanılan tezgah modelleri işletmelerin hukuki sorumluluğunu artırıcı niteliktedir. Genelde ülkenin eğitim düzeyi ve ekonomik gücüyle ilgili olan bu sorunların etkisinde olan "teknik kusur" müessesesi, işletmeleri iş kazası ve mesleki hastalık riskleri sebebiyle yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Priminin tamamı işverence karşılanan iş kazası ve meslek hastalığı sigortasının, sigorta kavramına uygun olarak "kasıt" ve "suç" unsurları dışındaki bütün riskleri karşılaması hukuk düşüncesi gereğidir. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun dava konusu maddesinin ilgili hükümleri ise mesuliyet hukuku ile sigorta kavramlarının karıştırılmış şeklidir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 26. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi sonucu iş kazasına yol açan işverene, sigortalıya yapılan her türlü giderin kurumca ödettirilmesi" hükmünün, Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ve 60. maddesindeki sosyal güvenlik ilkelerine aykırı olduğundan iptali gerekir.

Üye

Güven DİNÇER